

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง Legal measures regarding the benefits of the homeless elderly

ศศิธร ถีสุงเนิน

Sasithorn Theesoongnern

อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Lecturer, Department of Law Chaiphaphum Rajabhat University

ณภัทร ใจเอ็นดู

Napat Jaiendoo

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Assistant Professor, Department of Law Chaiphaphum Rajabhat University

E-mail : napat-tal@hotmail.com,sasithorn@cpru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 17 มิถุนายน 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 11 กรกฎาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 12 กรกฎาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งและเสนอแนวทางการออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

จากการศึกษาพบว่า ในปี 2579 ประเทศไทยจะมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 30 และ มีถึง 1.3 ล้านครัวเรือน ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่เพียงลำพัง “คนเดียว” ในขณะที่เดียวกันยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน บทความนี้จึงได้เสนอแนวทางการออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง ในการกำหนดให้มีการลงทะเบียนก่อนถึงเกณฑ์อายุ 60 ปี และเสนอให้ออกหลักเกณฑ์ วิธีการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อให้การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งมีความชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย; สิทธิประโยชน์; ผู้สูงอายุ; ไร้ที่พึ่ง

ADSTRACT

The objectives of the research were to study legal measures regarding the benefits of the homeless elderly and to propose guidelines for designing legal measures regarding the benefits of the homeless elderly. It was a qualitative research.

The study found that in 2036 Thailand will have a proportion of the elderly as high as 30 percent and 1.3 million families where the elderly live alone. Meanwhile, there are not yet concrete, clear legal measures about this. This article, therefore, proposes guidelines for designing legal measures regarding the rights of the

homeless elderly by requiring registration before reaching the age of 60 years and proposing to issue the criteria of a community-based approach to make welfare provision for the homeless elderly clearly and practically.

Keywords : Legal measures, Benefits, the Elderly, Homeless

บทนำ

โครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อัตราการเกิดลดลง อัตราการอยู่เป็นโสดสูงขึ้น จึงเกิดคำถามที่ว่า “แก่ตัวไป ใครจะดูแล” ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อัตราการเกิดลดน้อยลง ไม่ว่าด้วยสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จากข้อมูลทางสถิติปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 20 และสัดส่วนดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง โดยวัยเด็กมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 16 ขณะที่วัยแรงงานคิดเป็น

ร้อยละ 64 และในปี 2579 จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 30 ขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 15 และร้อยละ 56 ตามลำดับ (แผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม มีนาคม 2561 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสังคม) และข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2564 ระบุว่า จากทั้งหมด 21.9 ล้านครัวเรือน มีถึง 1.3 ล้านครัวเรือน ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่เพียงลำพัง “คนเดียว” ขณะที่อีก 1.4 ล้านครัวเรือน มีเฉพาะผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน โดยไม่มีคนวัยอื่นอาศัยอยู่ในบ้าน นั้นหมายความว่า มากกว่าร้อยละ 12 ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่อย่างลำพัง (การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564 สำนักงานสถิติแห่งชาติ) เมื่อเข้าสู่สังคมสูงอายุก็เกิดปัญหาหลายด้าน ทั้งด้านสภาพร่างกายที่เสื่อมลงตามอายุ ระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ก็เสื่อมลง ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาคนอื่นมากขึ้น ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่ด้วยสภาพครอบครัวในปัจจุบันที่มีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์ในครอบครัวอยู่แบบครอบครัวเดี่ยว สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรม สู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานภาคเกษตรกรรม ในสังคมชนบทต่างอพยพถิ่นฐานเข้าสู่สังคมเมืองใหญ่ เพื่อทำงานในภาคอุตสาหกรรม บุตรหลานจึงไม่สามารถเลี้ยงดูผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุถูกมองเป็นภาระของครอบครัว หลายคนไม่มีผู้ดูแล ถูกทอดทิ้ง ปล่อยให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านเพียงลำพัง ตามที่ปรากฏผ่านสื่อสังคมออนไลน์และสื่อสาธารณะ ได้นำเสนอภาพความยากลำบากและความไม่ปลอดภัยในการใช้ชีวิตเพียงลำพังของผู้สูงอายุ จากปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพ จิตใจ เศรษฐกิจ การอยู่อาศัย รวมไปถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางสังคมจนในที่สุดการดูแลผู้สูงอายุก็ถูกผลักใส่ให้เข้าสู่ความรับผิดชอบของรัฐ

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง เพื่อเสนอแนวทางออกมาตรการทางกฎหมาย บูรณาการร่วมกันระหว่าง รัฐ ชุมชน ท้องถิ่น และครอบครัว เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกมิติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง
2. เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง

ขอบเขตการวิจัย หรือขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ ที่ไร้ที่พึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน พ.ศ. 2563

ระเบียบวิธีการวิจัย หรือวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการคัดเลือกเอกสารระดับทุติยภูมิที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความวิจัย และเอกสารเผยแพร่ของภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงข้อมูลสารสนเทศเชิงนโยบาย เช่น พระราชกิจจานุเบกษา แผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม เป็นต้น ตามแนวทางของ Scott (1990) ; (2006) คือ การคัดเลือกเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยใช้หลักเกณฑ์ 1) มีความถูกต้อง 2) มีความน่าเชื่อถือ 3) ความเป็นตัวแทน และ 4) มีความชัดเจน โดยขอบเขตของเนื้อหาประกอบด้วย 1) สิทธิและสวัสดิการตามกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ 2) สิทธิและสวัสดิการตามกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง และ 3) การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ในศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พบว่า มีวรรณกรรมที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารและตรงกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แบ่งเป็น วรรณกรรมภาษาไทย จำนวน 12 ฉบับ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและมีการตีพิมพ์ในระยะ 10 ปี คือ พ.ศ.2556 – 2566 หรือ ค.ศ. 2013 – 2023 ซึ่งผู้วิจัยได้นำวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ประกอบ ดังรายละเอียดที่นำเสนอในบทความวิจัยนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เสนอมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง
2. เสนอแนวทางการออกแบบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง

ผลการวิจัย หรือการศึกษา

1.สิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ

องค์การสหประชาชาติได้รับรองหลักการ 18 ประการ สำหรับผู้สูงอายุ

เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2534 ดังต่อไปนี้

1.1 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลสุขภาพอย่างเพียงพอ ทั้งจากการจัดสรรรายได้ การสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือตนเอง

1.2 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและโอกาสได้ทำงาน หรือมีโอกาสรายได้ทางอื่นให้กับตนเอง

1.3 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการกำหนดการเกษียณอายุการทำงาน

1.4 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงโครงการฝึกอบรมและโครงการด้านการศึกษาที่เหมาะสม

1.5 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และสามารถที่จะปรับให้เข้ากับ ความพึงพอใจส่วนบุคคลและความสามารถที่เปลี่ยนไป

1.6 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

1.7 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิคงอยู่ในสังคม และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดและดำเนิน นโยบายที่มีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่อันดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคน รุ่นใหม่

1.8 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาและพัฒนาโอกาสในการให้บริการแก่ชุมชน และทำงาน อาสาสมัครในตำแหน่งที่เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถ

1.9 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะก่อตั้งขบวนการหรือสมาคมเพื่อผู้สูงอายุ

1.10 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัว และชุมชน ตามคุณค่าวัฒนธรรมของแต่ละระบบสังคม

1.11 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อช่วยให้สามารถและคงไว้หรือ ฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ให้อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อช่วย ป้องกันหรือชะลอการเกิดภาวะเจ็บป่วยอีกด้วย

1.12 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิได้รับบริการทางด้านสังคมและกฎหมาย เพื่อส่งเสริมอิสรภาพในการ ดำเนินชีวิต การปกป้องคุ้มครองและการอุปการะเลี้ยงดู

1.13 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ ซึ่งจะให้บริการ ด้านการปกป้องคุ้มครอง การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นทางด้านจิตใจและสังคม ใน สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและบรรยากาศที่เป็นมิตรตามความเหมาะสมกับสถานภาพและความ ต้องการ

1.14 ผู้สูงอายุ พึงมีสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในขณะที่อยู่ในสถานที่ใดใด หรือในสถานที่ให้บริการดูแลรักษา รวมทั้งพึงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรี ความเชื่อ ความต้องการ และความเป็นส่วนตัว ตลอดจนสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูและคุณภาพชีวิตของ ตนเอง

1.15 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

1.16 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิเข้าถึงแหล่งการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และ นันทนาการในสังคม

1.17 ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงปลอดภัยปราศจาก การถูกแสวงหาผลประโยชน์ ตลอดจนการปฏิบัติอย่างทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ

1.18 ผู้สูงอายุพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัยเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภูมิหลัง ศาสนา ความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสถานภาพอื่นใด (กรมกิจการผู้สูงอายุ “สิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ”)

2. บทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

บทบัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีดังต่อไปนี้

2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มี บทบัญญัติกล่าวถึงผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบทบัญญัติภายใต้หมวด 5

ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ ดังนี้ มาตรา 81 รัฐพึงช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้สูงอายุและผู้พิการให้มีสภาพกำลังใจ และความหวังในชีวิตเพื่อสามารถดำรงตนอยู่ได้ตามสมควร (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 81.)

2.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ดังนี้ หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุ

เกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 54. มาตรา 80) รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 80)

2.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติที่บรรจุหลักการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุไว้ ดังนี้ หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยมาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40(6)หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 53 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 53) มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ (1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษাপฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็น ปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80(1))มาตรา 84 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้ (4) จัดให้มีการออมเพื่อการดำรงชีพ ในยามชราแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างทั่วถึง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 84(4))

2.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติในมาตรา 48 วรรคสอง ความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การ

ยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 48)

3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง

กฎหมายสำคัญในการคุ้มครองผู้สูงอายุ

1) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546

ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลผู้มีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3) ซึ่งผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1) มีสิทธิได้รับการให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ

บริการที่จัดให้ การจัดช่องทางพิเศษเฉพาะ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการที่สะดวกและรวดเร็ว

1.2) การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

จัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และ ให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐานถึงขั้นอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย และมีรายการต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุ

1.3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

ให้ข้อมูล คำปรึกษา ข่าวสารตลาดแรงงาน การจัดหางาน

รับสมัครงาน บริการข้อมูลทางอาชีพ ตำแหน่งว่างงานการอบรมและฝึกอาชีพ โดยมีศูนย์กลางข้อมูลทางอาชีพ และตำแหน่งงานสำหรับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะที่สำนักงานจัดหางานทุกแห่ง

1.4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในเครือข่ายหรือชุมชน

การส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุ ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชน และ/หรือระหว่างชุมชนและส่งเสริมการให้ศักยภาพ

ผู้สูงอายุ โดยเพิ่มการจัดกิจกรรมทางกีฬา นันทนาการ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และส่งเสริมการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของผู้สูงอายุ

1.5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือการบริการสาธารณะอื่น

1.6) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม

1.7) สิทธิได้รับค่ายกเว้นเข้าชมสถานที่ของรัฐ

1.8) สิทธิได้รับการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง

1.9) สิทธิได้รับคำแนะนำ ปรึกษา ดำเนินการที่เกี่ยวข้องในทางคดี หรือในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

1.10) สิทธิในที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง

1.11) สิทธิได้รับเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.12) สิทธิได้รับการสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี

1.13) ผู้สูงอายุอาจจะได้รับสิทธิอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3)

2) พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557

“คนไร้ที่พึ่ง” หมายความว่า บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

“การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง” หมายความว่า การจัดสวัสดิการสังคม การเสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมการศึกษาและอาชีพ การส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างโอกาสในสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การสนับสนุนให้คนไร้ที่พึ่งมีงานทำและมีที่พักอาศัย

และการป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อคนไร้ที่พึ่ง (พระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 มาตรา 3)

3) ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน

“ประสบความเดือดร้อน” หมายความว่า ถูกทารุณกรรม ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ด้วยกฎหมาย ถูกทอดทิ้ง ประสบปัญหาด้านครอบครัว ด้านที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม

“ทารุณกรรม” หมายความว่า การกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใด ๆ จนเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุเสื่อมเสียเสรีภาพหรือเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจหรือการทำความผิดทางเพศต่อผู้สูงอายุ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพจิตหรือพฤติกรรมของผู้สูงอายุ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ว่าผู้สูงอายุนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

“แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” หมายความว่า การหลอกลวง การกล่าวเท็จ การใช้ให้ผู้สูงอายุกระทำหรือประพฤตินลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจหรือขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี หรือกระทำการใด ๆ โดยมิชอบ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้สูงอายุจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

“ถูกทอดทิ้ง” หมายความว่า ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู ละเลยไม่เอาใจใส่ดูแล หรือไม่ดูแล อันอาจเกิดอันตรายต่อกายหรือจิตใจของผู้สูงอายุ

“เจ้าหน้าที่” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานซึ่งได้รับการแจ้งหรือได้รับคำขอการช่วยเหลือตามข้อ 6 (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546)

ข้อ 6 ผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้พบเห็นผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อนให้ดำเนินการ ดังนี้

(1) ในท้องที่กรุงเทพมหานคร ให้แจ้งหรือยื่นคำขอได้ที่กรมกิจการผู้สูงอายุ หรือกรมกิจการเด็กและเยาวชน หรือกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว หรือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ หรือศูนย์ช่วยเหลือสังคม (1300)

(2) ในจังหวัดอื่น ให้แจ้งหรือยื่นคำขอได้ที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด หรือศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ หรือหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ที่อยู่ในจังหวัดนั้น

ทั้งนี้ กรณีผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อน อาจแจ้งต่อหน่วยงานอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้อง อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อประสานงานให้หน่วยงานตาม (1) หรือ (2) ให้การช่วยเหลือต่อไป (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546)

การช่วยเหลือผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง

ข้อ 10 ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการช่วยเหลือ ด้วยวิธีการ ดังนี้

(ก) สอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น นำผู้สูงอายุเข้ารับการตรวจรักษาจากแพทย์และขอคำแนะนำปรึกษาจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

ทั้งนี้ การสอบข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลประวัติบุคคล ครอบครัว บุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพความเป็นอยู่ สภาพปัญหา ความต้องการ เพื่อให้การช่วยเหลือตามควรแก่กรณี

(ข) ให้นำส่งผู้สูงอายุเข้ารับการดูแลในสถานที่ที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำหนด หรือหน่วยงานเอกชน หรือชุมชน ที่ยินยอมรับไว้ดูแล โดยความยินยอมของผู้สูงอายุ หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในกรณีที่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองดูแลต่อไป

(ค) ให้การฟื้นฟูสภาพร่างกาย สภาพจิตใจ หรือฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุ ตามความต้องการและความเหมาะสม

(ง) กรณีผู้สูงอายุประสงค์จะกลับไปอยู่กับครอบครัว หรือบุคคลซึ่งผู้สูงอายุ มีความประสงค์จะไปอยู่ด้วยกันให้ดำเนินการเตรียมความพร้อมของครอบครัวหรือบุคคลนั้น ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อความปลอดภัยของผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่อาจจัดให้ผู้สูงอายุพักอาศัย ในหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น บ้านพักเด็กและครอบครัว ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ หรือสถานที่อื่นซึ่งมีความปลอดภัยเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความยินยอมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ เว้นแต่ผู้สูงอายุไม่อยู่ในวิสัยหรือมีโอกาสที่จะให้ความยินยอมได้ด้วยตนเอง (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546)

4. หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมหรือการดำเนินชีวิตของสังคมไทยที่เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ครอบครัวมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแลผู้สูงอายุ

แต่ละครอบครัวต่างมีบิดามารดาสูงอายุ เป็นเสาหลักของครอบครัว บุตรนอกจากทำมาหาเลี้ยงชีพแล้ว ยังมีหน้าที่ที่สำคัญ คือ การอุปการะเลี้ยงดูบุพการี การดูแลบิดามารดาสูงอายุตามค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาในเรื่องกตัญญูกตเวทิตาธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวและปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นผู้เยาว์ หลักธรรมที่ใช้ใน เช่น หลักศีล 5 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอิทธิบาท 4 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ กตัญญูกตเวทิตา ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีและหน้าที่และความรับผิดชอบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญูได้มีการบัญญัติเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการทอดทิ้งคนชรา สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาการเลี้ยงดูบิดามารดาตามกฎหมายอาญา แพ่ง กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายภาษี กฎหมายผู้สูงอายุ เป็นบทบัญญัติที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ เช่น การให้คำแนะนำ ดำเนินการที่เกี่ยวข้องในทางคดี การแก้ไขปัญหาครอบครัว และมีการออกอนุบัญญัติ คือ ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการทารุณกรรม หรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางแก้ไขปัญหาครอบครัว

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง สรุปได้ว่า องค์การสหประชาชาติได้มีกำหนดพันธกรณีระหว่างประเทศสมาชิกในเรื่องการคุ้มครองผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้สูงอายุที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ความว่า “(1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับมาตรฐานในการครองชีพที่เหมาะสมเพื่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของเขาและครอบครัวของ

เขา อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การดูแลทางการแพทย์และการบริการทางสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิที่จะได้รับความมั่นคงในกรณีที่ว่างงาน เจ็บป่วย การเสื่อมสมรรถภาพ การเป็นหม้าย ชราภาพหรือการขาดความไม่สะดวกในการดำรงชีวิตอื่นใด” อันเป็นแนวทางให้ประเทศสมาชิกนำไปปฏิบัติหรือนำไปบัญญัติเป็นรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายภายในประเทศเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุมีความเท่าเทียมและเป็นมาตรฐาน ประเทศไทยที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจึงได้ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยนำมาบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายภายในให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับสวัสดิการที่รัฐจัดให้อย่างเหมาะสมในมิติด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านสาธารณสุข คือ การดูแลด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต การให้บริการด้านการป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพและการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้สูงอายุในการดูแลตนเองอย่างเหมาะสม และการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวเพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่ในภาวะพึ่งพาตนเองได้

2) ด้านสังคม คือ การดูแลด้านการมีส่วนร่วมในสังคมและการมีครอบครัวที่อบอุ่นสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อรองรับให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกิจกรรมในสังคมให้ได้มากที่สุด การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์หรือแบ่งปันประสบการณ์ให้แก่สังคมและชุมชน การอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเดินทาง การเตรียมความพร้อมด้านความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุให้ก้าวทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปและการให้ความสำคัญกับการที่ครอบครัวจะเป็นหลักในการดูแลผู้สูงอายุ

3) ด้านที่อยู่อาศัย คือ การดูแลที่อยู่อาศัยรวมถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุจะสามารถปรับตัวได้โดยง่ายในการใช้ชีวิตและดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้ และเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถมีกิจกรรมในสังคมและใช้ชีวิตได้อย่างปกติ

4) ด้านความปลอดภัย คือ การดูแลความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันมิให้ผู้สูงอายุถูกคุกคามทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนกำหนดมาตรการเพื่อเยียวยาและฟื้นฟูผู้สูงอายุที่เป็นเหยื่อของการกระทำความผิด เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติ และได้รับความเคารพจากสังคมและบุคคลทั่วไป

5) ด้านรายได้ คือ การสร้างความมั่นคงและหลักประกันทางรายได้และการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการส่งเสริมการคุ้มครองผู้สูงอายุได้ทั้งการพึ่งพิงตนเองได้ของผู้สูงอายุ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมในสังคม การใช้ชีวิตอย่างภาคภูมิใจ และให้ความสำคัญกับการที่ผู้สูงอายุสามารถที่จะอยู่ในภาคแรงงานและยังคงมีงานทำต่อไปเพื่อรองรับให้ผู้สูงอายุมีรายได้ที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตได้ด้วยตนเอง

โดยการกำหนดให้ผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับสวัสดิการที่รัฐจัดให้ โดยใช้เกณฑ์อายุ 60 ปีและมีสัญชาติไทย โดยเป็นการจัดสวัสดิการให้ในภาพรวม โดยมีได้กำหนดมาตรการที่ชัดเจนครอบคลุมผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม ซึ่งประสบปัญหาที่หลากหลายด้วยสภาพร่างกาย สภาพแวดล้อม ทำให้การเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการ และยังมีการสร้างขั้นตอนในการเข้ารับการช่วยเหลือที่เกินจำเป็น ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่เป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง ผู้เขียนเห็นควรเสนอแนะดังต่อไปนี้

2.1 ควรกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ผู้สูงอายุ กำหนดให้บุคคลที่อาจเข้าข่ายการเป็นผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งลงทะเบียน เพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังเตรียมความพร้อมในการให้ความช่วยเหลืออย่างทันถ่วงที ลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการที่รัฐจัดให้

ลดขั้นตอนโดยไม่จำเป็น

2.2 ควรกำหนดมาตรการทางกฎหมายแยกเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง จากกลุ่มคนไร้ที่พึ่งทั่วไป

2.3 เห็นควรวางหลักเกณฑ์ วิธีการ รูปแบบและหน้าที่ ในการพัฒนากลไกเฝ้าระวัง ดูแลและการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่ง โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่ไร้ที่พึ่งโดยให้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อบรรเทาทุกข์ผู้สูงอายุระดับยอดและนำไปสู่การปฏิบัติที่ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). สวัสดิการผู้สูงอายุ แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงาน

สังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย).

แคทริยา ขวัญศรี, จีราวรรณ แก้วธรรมานุกุลและ ญัฐชา สุขอ่อน. (2560). แนวทางการ

เตรียมความพร้อมของครอบครัวและชุมชนในการรับคนไร้ที่พึ่งกลับสู่ชุมชน

(รายงานวิจัย). เชียงใหม่: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10.

ชนิษฐา กิจเจา. (2558). การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย

(รายงานวิจัย). สงขลา: ไอคิว มีเดีย.

วรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2563). ผู้สูงอายุในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง(รายงานวิจัย).

กรุงเทพฯ: ปีที่พิมพ์: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

สุดารัตน์ แก้วกำเนิด. (2561). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองคนเร่ร่อน

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

โสภณทิพย์ พรหมดี. (2562). การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา : สถาน

คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษบัณฑิต,

สาขาวิชาพุทธจิตวิทยาบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

กมลวรรณ อยู่วัฒนะ (2566, กรกฎาคม-ธันวาคม). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับ

การอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ. วารสารนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์, 53-76.

กัลยา ตันศิริ (2561). สิทธิประโยชน์ตามกฎหมายของการเป็นผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 10(1), 17-26.

จักรพันธ์ โอฬาริกชาติ (2561). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

ที่เป็นผู้ป่วยทางจิตเร่ร่อน. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 28(1).

พระเทพรัตนสุธี. (2557). การดูแลบิดามารดาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. วารสาร

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1(2), 65-74.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์. (2559, มกราคม-มิถุนายน). การศึกษาแนวทางพัฒนากฎหมาย

สำหรับคนไร้ที่พึ่งและพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557.

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 24(1).

สมบูรณ์ วัฒนะ. (2560, กันยายน-ธันวาคม). การดูแลบิดามารดาสูงอายุตามหลักคำสอน
เรื่องทิศกในพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยพุทธ. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์, 25(49), 147-164.